

MÉRLEGEN AZ ÚJ ÁBÉCÉSKÖNYV(EK) Összehasonlító tankönyvelemzés a betűtanítás időszakáról különös tekintettel az új olvasáskötetekre (OFI, 2014)

„Nem mondhatom el senkinek, elmondom hát mindenkinek...”

Az ideai tanévre bevezetett új(generációs) tankönyvek bevalásáról kevés hiteles beszámolóval rendelkezünk, ám politikusoktól és szakmabeliektől is hallunk eltérő alapállású véleményeket...

- 2014 nyarán a nyomdagépekről legördülő tankönyveket kormánypolitikusok veszik kézbe, majd Rétvári Bence már előre győzelmi jelentésként nyilatkozik a sajtónak, miszerint „az új tankönyvek nemcsak olcsóbbak, hanem jobbak is, mint a korábbiak”. Sporthasonlattal élve: még el sem kezdődött a bajnokság, de mi már tutira tudjuk, ki lesz a bajnok...

- A tárgyilagos megítélést nélkülözi az a megközelítés is, amikor egy kiragadott bekezdés/mondat vitatható tartalmát aránytalanul felnagyítva a tankönyv egészéről formálnak megfellebbezhetetlen kritikát...

Egyik fenti megközelítést sem követtük, amikor tanítóként – még 2014 augusztusában – tervbe vettük, hogy az új ábécéskönyveket és munkafüzeteket összehasonlítjuk néhány elsős tankönyvcsaláddal.

1. Benyomások az új elsős olvasás-írás tankönyvcsaládról (OFI, 2014)

Először mi is azt tettük, hogy figyelmesen, meg-megállva végiglapoztuk az új elsős olvasás-írás tankönyvcsalád valamennyi (5) kötetét. Mintegy 2 napunkba telt. Költői a kérdés: fordítottak erre ennyit a tutit megmondó politikusaink? Aligha. Első benyomásainkról röviden:

- Nyomdatechnikai és grafikai szempontból jó minőségűek... Az ábécéskönyvek kötészete valóban tartósnak tűnik, ám az írásmunkafüzet egész évre tervezett használata és fejben spirálozása nem ígérkezik jó választásnak. Azóta kiderült, hogy már félév táján szétesőben...

- A határozott rendszerűség mögött igényes szerkesztői munkát feltételezünk...

- Természetesen tudjuk, hogy egy tankönyvcsalád valódi értékeit (és problémáit) csak egy részletes elemzés hozza felszínre, s ennek tárgyszerűségét növeli, ha az új köteteket ugyanolyan szempontok szerint több elsős tankönyvcsaláddal hasonlítjuk össze. Ennek érdekében az új OFI-s kötetek mellett másik 3 elsős olvasás-írás tankönyvcsalád alapköteteit vizsgáltuk meg: a tankönyvek valamennyi összetevőjét elemeire bontottuk (mintegy 50 ezer adathoz jutottunk!), patikamérlegre tettük, mielőtt értékelő/összehasonlító megállapításokat mertünk volna leírni...

2. Az új elsős olvasáskötetekről (OFI, 2014) tömören

Itt egy hosszabb összehasonlító tankönyvelemzés lehető legtömörebbre szerkesztett kivonata következik. Megállapításaink az alábbi megszorításokkal értendők:

- csak a betűtanítási időszakra vonatkoznak;
- csak a 4 kötetes olvasási dokumentumokról szólnak;
- itt és most arra fókuszálunk, hogy az új elsős olvasáskötetek miben különböznek jellemzően a tankönyvjegyzéken most is szereplő elsős tankönyvcsaládoktól, például: Apáczai, Mozaik, ROMI-SULI.

A terjedelmi viszonyokról és az elsősök teljesítőképességéről

2.1 Az új elsős tankönyvcsalád négy olvasáskötetének terjedelme – a betűtanítás idején – 2-3-szorosa a másik három elsős tankönyvcsalád alapköteteinek...

2.2 A betűtanítás idején – a közreadott tanmenetjavaslat szerint – egy-egy olvasásórára átlagosan olyan nyomasztó tankönyvi anyagmennyiség (3-nál több oldal, illetve 10-nél több feladat!) jut, mely nem számol az elsősök teljesítőképességének reális korlátaival. Ráadásul azt is tudjuk, hogy egy tanítási óra nemcsak a tankönyvi feladatok megoldását jelenti... Az olvasási anyag jelentős csökkentése és újrastrukturálása a teljesíthetőség feltétele és parancsoló kényszere!

2.3 Nehezen dönthető el, hogy az új olvasáskötetekben szereplő (tárgy)képek igen magas számaránya (1200-nál is több) segíti vagy gátolja inkább az elsős olvasásórák „gazdaságos lebonyolítását”...

Használnak-e minden elsősnek a betűtanítás „újításai”?

2.4 A homogén gátlás elkerülését szolgáló betűtanítási sorrend 1978-ban jelent meg először, aztán a 90-es évektől szinte mindegyik ábécéskönyv ezt az elvet alkalmazza, tehát nem számít újnak...

2.5 A rendszeres hang- és betűdifferenciálás alkalmazása sem novum, ám ilyen mértékű szerepeltetése a logopédiai szempont túlhangsúlyozásának tartható. (Szüksége van-e minden elsősnek, hogy több, mint 70 oldalon át betűdifferenciálást végezzen?)

2.6 Minden egyes betűismertetés előtt egy oldalon ugyanazokat a feladatsorokat tartalmazó képolvasás és fonémahallás található. Ami a betűtanítás első felében kihagyhatatlan és fejlesztő, az a betűismertetés vége felé felesleges lehet...

Mely feladatokra koncentrálnak az új olvasáskötetek (és melyekre kevésbé)?

2.7 Segíti-e a megértést, hogy a szótagolvasás sokféle technikáját jóval erőteljesebben gyakoroltatják az új tankönyvek, mint a korábbiak? (Az új olvasáskötetekben 1200-nál is több különálló szótag van a többi ábécé 300-400 szótagot tartalmazó anyagával szemben.)

2.8 A betűtanítás korai szakaszától kezdve túlságosan sok a (hosszú) szöveg, ugyanakkor kevesebb a szóolvasás gyakorlására szánt anyag. Ez szembenáll a fokozatosság elvével, mely az elsősöknél nem tehető zárójelbe...

Miért avatkozik bele az oktatáspolitikai az olvasástanítás módszertanába?

2.9 Nem a tankönyvszerzők tehetnek arról, hogy 2013-tól csak olyan ábécéskönyvet hagynak jóvá, melybe nem tehető jelölés/beírás. Ebben a kényszerhelyzetben a pálcikák/korongok rakosgatása sokkal körülményesebb, mintha aláhúznának vagy bekarikáznának a gyerekek...

2.10 A munkafüzetekben is többségben vannak a rajzos/színezéses technikájú feladatok, melyek olvasásmegértés nélkül (a szomszédra átpillantva) is megoldhatók. Így a nagyszámú gyakorlat dacára viszonylag kevés a valódi önálló, egyéni munka aránya. A fentiek miatt az új olvasáskötetek inkább a frontális munkára, s nem a differenciált tanulásszervezésre adnak példát...

3. Az összehasonlító tankönyvelemzésből adódó néhány következtetés

- Összehasonlító vizsgálataink alapján azt állítjuk: a korábbi elsős tankönyvcsaládok szinte mindegyike a tanulók fejlettségéhez jobban igazodó, megbízhatóbb és kipróbált eszközrendszert hozott létre, mint ami az új elsős OFI-s kötetekben megvalósult.

- Az új OFI-s olvasáskötetek túlméretezett tananyagmennyisége felveti: az 5-6 fős tananyagfejlesztő szerzőgárda tisztázta-e egymás közt, hogy 20-30 fős osztályoknak vagy 2-3 fős logopédiai foglalkozásokra készült-e a tankönyvcsalád? Sok baba közt elvész a kisgyerek?

- A terjedelmes olvasásköteteket először használó tanítónak nehéz döntenie nap mint nap arról: mit kell elhagynia ahhoz, hogy ne terhelje túl az elsősöket, és a tanmenet szerint is haladni tudjon...

- **Az elsősök olvasástanulását veszélyeztető kockázatos kísérletnek látjuk, ha a jövő tanévre ugyanezt az új elsős tankönyvcsaládot próbálják kötelezővé tenni többszáz iskola számára például azért, mert idén is ezt használták...**

Tanulmányunk hosszabb változatát rövidesen közzétesszük. Ebben

- valamennyi itt leírt állításunkat adatszerűen is igazoljuk;
- a másik három elsős tankönyvcsaláddal való összehasonlítás során több, itt nem tárgyalt összefüggés/részlet is szemléletes bemutatásra kerül;
- és táblázatos formában mellékeljük a négy elsős tankönyvcsaládot felvonultató összehasonlítás részletes anyagát...

A fenti írással és/vagy az új ábécéskönyvekkel kapcsolatos véleményét ossza meg kollégáival, és reflexióit az alábbi e-mail címre is elküldheti: tanosz@tanosz.info